

AMIR TEMUR DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINING AFZALLIKLARI

Mashrabova Xumora Alijon qizi

Guliston davlat pedagogika institute

Aniq va tabiiy fanlar kafedrası, Matematika yo'nalishi 1-kurs talabasi

e-mail: xumoramashrabova@gmail.com

Ilmiy rahbari: Ravshan Hakimov

Guliston davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada Amir Temurning davlat boshqaruvi, harbiy strategiyasi, iqtisodiy siyosati va ma'naviy-axloqiy tamoyillari tahlil qilinadi. Temur markazlashgan boshqaruv, intizom va adolat orqali saltanat barpo qilganligi, shuningdek xalqaro savdo va diplomatiyadagi faoliyati ko'rib chiqiladi. "Temur tuzuklari" asari uning boshqaruv tajribasi va qadriyatlarini o'rganishda muhim manba sifatida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Amir Temur, Temur tuzuklari, davlat boshqaruvi, harbiy strategiya, iqtisodiy siyosat, adolat, markazlashgan boshqaruv, ma'naviy-axloqiy tamoyillar.

ПРЕИМУЩЕСТВА СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВОМ АМИР ТЕМУРА

Машрабова Хумора Алижон кизи

Институт педагогики государства Гулистан

*Кафедра точных и естественных наук, направление «Математика», студент
1 курса*

e-mail: xumoramashrabova@gmail.com,

Научный руководитель: Равшан Хакимов

старший преподаватель Института педагогики государства Гулистан

Аннотация: в данной статье анализируются государственное управление, военная стратегия, экономическая политика и нравственно-этические принципы Амира Тимура. Рассматривается, как Тимур создал империю через централизованное управление, дисциплину и справедливость, а также его деятельность в области международной торговли и дипломатии. Произведение «Темур тузуклари» подчеркивается как важный источник для изучения опыта управления и ценностей Тимура.

Ключевые слова: Амир Тимур, Темур тузуклари, государственное управление, военная стратегия, экономическая политика, справедливость, централизованное управление, нравственно-этические принципы.

ADVANTAGES OF AMIR TEMUR'S STATE GOVERNANCE SYSTEM

Mashrabova Khumora Alijon kizi

Gulistan State Pedagogical Institute

Department of Exact and Natural Sciences, Mathematics program, 1st-year student

e-mail: xumoramashrabova@gmail.com,

Scientific supervisor: Ravshan Hakimov

Senior Lecturer at Gulistan State Pedagogical Institute

Abstract: *this article analyzes Amir Temur's state governance, military strategy, economic policy, and moral-ethical principles. It examines how Temur established his empire through centralized governance, discipline, and justice, as well as his activities in international trade and diplomacy. The work Temur Tuzuklari is highlighted as a significant source for studying Temur's administrative experience and values.*

Keywords: *Amir Temur, Temur Tuzuklari, state governance, military strategy, economic policy, justice, centralized governance, moral-ethical principles.*

Amir Temur jahon siyosiy madaniyatiga ulkan hissa qo'shgan buyuk davlat arbobi sifatida e'tirof etiladi. Uning davlatchilik tamoyillari, boshqaruv uslubi va strategik qarorlari nafaqat o'z davrida, balki keyingi asrlarda ham chuqur o'rganilgan. "Temur tuzuklari" asari esa davlat boshqaruvi, tartib-intizom, adolat va rahbarlik mezonlari bo'yicha noyob manba sifatida qimmatli hisoblanadi [1]. Amir Temur davlatni markazlashtirish orqali siyosiy barqarorlikni mustahkamladi. Markazlashgan boshqaruv tizimi Temur davlatining tezkor rivojlanishi va hududiy kengayishiga mustahkam zamin yaratdi. Ushbu tizimning afzalliklari quyidagilardan iborat: barcha viloyatlar yagona siyosiy markazga bo'ysungan, boshqaruv vakolatlari aniq belgilangan, davlat ichida kuchli intizom va tartib shakllangan hamda soliqlar tizimi me'yorlar asosida yuritilgan [2]. Shuningdek, Amir Temurning harbiy-ma'muriy tuzilmasi ham yuqori darajada mukammallikka ega edi. U o'nlik, yuzlik, minglik va tumanlik tizimiga asoslangan harbiy boshqaruvni joriy qildi. Bu tizim quyidagi afzalliklarni ta'minladi: qo'shinlarni tezkor safarbar qilish, sarkardalar boshqaruvining aniq belgilanishi, mahalliy boshqaruv va harbiy kuchning uyg'unligi, qo'shin intizomining yuqori darajada bo'lishi [3]. Amir Temur 35 yil davomida turli yurishlar olib bordi va natijada buyuk saltanatni barpo etdi. Uning saltanatiga Movarounnahr, Xorazm, Kaspiy atrofidagi viloyatlar, hozirgi Afg'oniston, Eron, Turkiya, Hindiston, Iroq, Janubiy Rossiya, Kavkaz va G'arbiy Osiyoning bir qator hududlari kirgan, jami 27 ta o'lka [3]. Temurning muvaffaqiyati avvalo uning nodir harbiy iste'dodi bilan bog'liq edi. Qo'shinida qat'iy tartib-intizom o'rnatilgan bo'lib, har bir jang rejasini shaxsan u ishlab chiqardi.

Uning harbiy iste'dodi Anqara yaqinida Sulton Boyazidga qarshi jangda yorqin namoyon bo'lgan. Armiyaning yuragi va qo'mondonlik tarkibi asosan Barlos urug'i vakillari tomonidan tashkil etilgan edi. Shu davrning guvohlari barloslar harbiy ishga chidamli, yoydan o'q uzishga mahoratli va hukmdorlariga sodiq ekanliklarini qayd etishgan [3].

“Temur tuzuklari” asari orqali adolatning ta’minlanishi, amaldorlarning vazifalari, jazolash va mukofotlash mezonlari, rahbarlarning mas’uliyati va xalq oldidagi xizmat vazifalari aniq belgilangan. Asar ikki qismdan iborat bo’lib, birinchi qismda Temurning shaxsiy hayoti, yoshligidagi tajribalari va davlatni barpo etish jarayoni yoritilgan, ikkinchi qism esa davlat boshqaruvi uchun qat’iy qoidalar majmuasini tashkil etadi [4], [5]. Shaxsan men “Temur tuzuklari”ni o’qiganimda, o’zimga katta ruhiy kuch-quvvat topgandek bo’laman. Har bir satrida el-yurt, saltanat tashvishi bilan yashagan fidoyi insonning keng miqyosdagi o’y-fikrlari, hayot va kurash tajribalari, mushohadalari, ba’zan esa iztirobli kechinmalari mujassamlangan. Bu asar ma’rifatli va zukko kitobxon uchun teran ma’no manbai hisoblanadi [5]. Amir Temur iqtisodiy rivojlanishga alohida e’tibor qaratgan. U sug’orish tizimlarini tiklagan, savdo yo’llarini xavfsiz qilgan, savdogarlarga soliq imtiyozlarini bergan, hunarmandchilikni rivojlantirgan va shaharlarni tiklashga homiylik qilgan. Bu sa’y-harakatlar natijasida Buyuk ipak yo’li tarmog’i Movarounnahr orqali o’tgan va Sharq hamda G’arb savdo aloqalariga katta e’tibor qaratilgan [2]. Sohibqironning Fransiya qiroli Karl VI ga yozgan xatidagi mulohazalari savdogarlar bilan munosabatga oid siyosiy mahoratini ochib beradi [2]. Amir Temur ma’naviy-axloqiy tamoyillarga ham ustuvor ahamiyat bergan. U ulug’larni hurmat qilish, rahbarning shaxsiy namunasi va axloqiy me’yorlarni boshqaruvning ajralmas qismi sifatida ilgari surgan. Shu bilan birga, faqir-miskin, nogironlarga nafaqa tayinlash, mudarrislar va shayxlarga kundalik maoshlar belgilash kabi masalalarga e’tibor qaratgan [6], [7]. Amir Temur boshqaruvining yana bir muhim jihati – hududiy siyosat va millatlararo uyg’unlikni ta’minlashdagi mahorati edi. Temur saltanatidagi turli etnik va diniy guruhlar, jumladan, turk, fors, arab va hind xalqlari bir tizim ostida birlashtirilgan, ularning huquqlari himoyalangan va jamiyat ichida tartib-intizom saqlangan. Bu siyosat orqali u o’z davrida ko’plab ichki nizolarni oldini olib, davlat barqarorligini ta’minlagan [2], [5]. Amir Temur boshqaruvining yana bir muhim jihati – harbiy va ma’muriy tuzilmalarning uyg’unligi edi. Harbiy tizim nafaqat jang maydonida samarali ishlashga, balki davlatning ichki boshqaruvi va soliq yig’ish tizimida ham muhim rol o’ynagan. O’nlik, yuzlik va minglik tizimi orqali har bir hudud o’ziga belgilangan vazifalarni bajarib, qo’shin va ma’muriyat orasidagi uyg’unlikni ta’minlagan [3]. Shu bilan birga, sarkardalar va mahalliy rahbarlar o’rtasida aniq vakolatlar va mas’uliyatlar belgilangan, bu esa davlatning ichki tartibini mustahkamlashga xizmat qilgan.

Iqtisodiy hayotdagi strategik qarorlar ham Amir Temur faoliyatida alohida o’rin tutadi. U sug’orish tizimlarini yangilab, qishloq xo’jaligi unumdorligini oshirdi, shuningdek savdo yo’llarini xavfsiz qilgan. Bu choralar natijasida Movarounnahr xalqaro savdo tarmog’ida yetakchi rol o’ynadi [2]. Shuningdek, savdogarlarga imtiyozlar berish va shaharlarni tiklash orqali Temur iqtisodiy faoliyatni nafaqat soliq yig’ish vositasi, balki davlat qudratini oshirish vositasi sifatida ham ishlatgan.

Ma’naviy-axloqiy tamoyillar esa Temur boshqaruvining mustahkam poydevorini tashkil etdi. U rahbarning shaxsiy namunasi, adolatga sodiqlik va xalqqa xizmatni boshqaruvning ajralmas qismi sifatida ilgari surdi. Shu orqali nafaqat davlat ichida intizom va tartib saqlangan, balki aholida ishonch, hurmat va hamjihatlik ruhiyati mustahkamlangan. Sayyidlar, olimlar, shayxlar va faqir-miskinlarga ko’rsatilgan g’amxo’rlik, amaldorlar va oddiy xalq

o'rtasidagi ijtimoiy muvozanatni ta'minlagan [6], [7]. Amir Temur diplomatiya sohasida ham juda ilg'or siyosiy qarorlar qabul qilgan. Uning xalqaro munosabatlardagi harakati, jumladan Fransiya qiroli Karl VI bilan yozishmalari, o'z saltanatining xalqaro savdo va siyosiy aloqalarda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Bu esa Temur boshqaruvining faqat ichki siyosat bilan cheklanmaganligini, balki keng ko'lamli xalqaro strategiyani ham o'z ichiga olganligini isbotlaydi [2]. Shuningdek, Temurning boshqaruv tizimi va qaror qabul qilishdagi uslubi zamonaviy boshqaruv nazariyasi va siyosiy menejmentda o'rganishga arziydigan namunadir [5], [8]. U murakkab vaziyatlarda tez va aniq qaror qabul qila olgan, resurslarni samarali taqsimlagan va har bir qarorining uzoq muddatli oqibatini oldindan hisobga olgan. Bu xususiyatlar Temurning nafaqat tarixiy shaxs sifatida, balki boshqaruv nazariyasi va amaliyoti uchun ham muhim meros qoldirganligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Amir Temur garchi buyuk bunyodkor va jahongir bo'lsa-da, uning kuch-qudrati zo'ravonlikda emas, adolat va hamjihatlikda namoyon bo'lgan. Uning markazlashgan boshqaruv tizimi, harbiy tuzilmaning samaradorligi, adolatga asoslangan boshqaruv modeli va iqtisodiy siyosati davlatning barqaror rivojlanishiga xizmat qilgan. "Bilagi zo'r birni, bilimi zo'r mingni yiqar" degan hikmati esa insonni doimo aql-idrok va ma'rifat asosida yashashga chaqiradi. Bugungi zamon boshqaruv tizimlari uchun Amir Temur tajribasi o'rnak bo'lishi mumkin.

ADABIYOTLAR \ REFERENCES:

1. Bartold V.V. Turkiston tarixi. T.: Sharq, 2001.
2. Bo'riboyev B. Amir Temur va Temuriylar davrida boshqaruv. T.: Fan, 2017.
3. Yo'ldoshev Q. O'zbek davlatchiligi tarixi. T.: Universitet, 2010.
4. Temur tuzuklari / Tahrir hay'ati: B. Abduxalilov va boshq. Forscha matndan A.So'fiyiy va X.Karomatov tarj. T.: "O'zbekiston", 2019.
5. Xo'jaev A. Amir Temur siyosiy faoliyatining o'rnini. T.: Akademnashr, 2015.
6. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "BEAUTY AND MORAL EDUCATION IN EASTERN PEDAGOGY: OPPORTUNITIES FOR APPLICATION IN THE PROCESS OF ARTISTIC EDUCATION." ИКРО журнал 16.01 (2025): 170-172.
7. MORAL AND AESTHETIC PRINCIPLES OF EASTERN THINKERS: APPLICATION IN MODERN EDUCATION. (2025). International Journal of Artificial Intelligence, 5(05), 1489-1494.
<https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/4677>.
8. Berikbaev, Alisher Alikulovich. "Development of competence skills of art education students." International Journal of Psychosocial Rehabilitation 24.4 (2020): 6984-6988.